

УДК 94(477) "1932/1933": 341.485

**ПАРТІЙНІ ДОКУМЕНТИ ЯК ДОКАЗ
ОРГАНІЗАЦІЇ ЗЛОЧИНУ ГЕНОЦИДУ
УКРАЇНЦІВ 1932-1933 РР.****PARTY DOCUMENTS AS THE EVIDENCE
OF ORGANIZING THE CRIME OF GENOCIDE
OF UKRAINIANS IN 1932-1933****Стасюк О.,**

кандидат історичних наук, генеральний директор
Національного музею «Меморіал жертв
Голодомору» (Київ, Україна),
e-mail: olesia.stasiuk@gmail.com

Stasiuk O.,

Candidate of Historical Sciences, Director General
of National Museum «Holodomor Victims Memorial»
(Kiev, Ukraina), e-mail: olesia.stasiuk@gmail.com

У статті на основі архівних матеріалів проаналізовано зразки партійної документації як доказ організації злочину геноциду українців 1932–1933 рр. Так авторка доводить, що оприлюднення та аналіз архівних матеріалів, більшість із яких мають гриф «цілком таємно», показує спланованість владною верхівкою ВКП(б) за допомогою апарату КП(б) У та інституту уповноважених і виконавців злочину проти української нації. Наголошено, що практично усі свої злочинні наміри та дії комуністичний тоталітарний режим ретельно формалізував, створюючи навколо «війни за хліб» та боротьби з буржуазно-націоналістичними та куркульськими елементами систему партійного документообігу (постанови, протоколи, директивні листи, відповідні записки, телеграми тощо), яку згодом намагалася приховати, а деякі її сегменти – взагалі знищити. Однак в українських архівах залишилося чимало партійних документів, вивчаючи які, вчені не лише накопичують джерельну базу сучасних українських голодоморознавчих студій, а й зміцнюють міжнародно-правову аргументацію у процесі доведення злочину геноциду, що його задумала та вчинила «кримінальна вертикаль» ВКП(б) та КП(б)У стосовно українців.

Ключові слова: Голодомор-геноцид українців, організація злочину, партійні документи, ВКП(б), КП(б)У.

In the article, on the basis of archival materials, the examples of party documentation are analyzed as the evidence of organizing the crime of genocide of Ukrainians in 1932–1933. The author proves that publication and analysis of archival materials, many of which are classified, show the fact that crime of genocide of Ukrainian nation was planned by the party authorities of All-Union Communist Party (Bolsheviks) by means of Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine apparatus and institute of authorized representatives. Communist totalitarian regime carefully formalized almost all its criminal intents and actions and created the system of party documentation (resolutions, protocols, directive letters, reports, telegrams, etc.) around the “war for bread” and struggle against bourgeois-nationalist and kulak elements. Then they tried to hide it and even destroy some of its segments. However, Ukrainian archives contain many party documents, by studying which the scholars not only accumulate the source basis of Ukrainian Holodomor studies, but also strengthen international legal argumentation in the process of proving the crime of genocide, planned and committed by “criminal vertical” of All-Union Communist Party (Bolsheviks) and Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine towards Ukrainians.

Keywords: Holodomor genocide of Ukrainians, crime organization, party documents, All-Union Communist Party (Bolsheviks), Communist Party (Bolsheviks) of Ukraine.

Комплексне історичне дослідження планування та організації Голодомору-геноциду українців 1932–1933 рр. повинне ґрунтуватися на репрезентативній та автентичній джерельній базі, важливим елементом якої є партійні документи. На відміну від інших джерел, саме вони є беззаперечним і прямим доказом злочинності дій партійного керівни-

цтва ВКП(б) та КП(б)У, що призвели до ліквідації мільйонів українських селян як класу, українців як етносу. Йдеться про офіційну документацію більшовицької влади на різних рівнях, яка засвідчує плановість й координованість заходів, спрямованих на позбавлення селян матеріально-продовольчих засобів для існування. Агресивна й войовнича риторика, яка міститься в цих документах, лише підтверджує серйозність намірів партійного керівництва перемогти українських селян у «боротьбі за хліб», мета якої побудова « нової держави » через винищення та підкорення. У цьому ключі оприлюднення та вивчення партійної документації, особливо до цього не відомої, є актуальним аспектом дослідження організації Голодомору-геноциду українців.

Для істориків, що досліджують тему Голодомору-геноциду 1932–1933 рр., архівні документи були й залишаються основним джерелом, без якого сьогодні неможливо відтворити повну та об'єктивну картину подій, що відбувалися впродовж зазначених років. На цьому акцентують увагу майже усі українські вчені, з-поміж яких В. Сергійчук, В. Марочко, Н. Романець, С. Маркова, Г. Боряк, В. Васильєв, Я. Калакура, С. Кульчицький, Н. Лапчинська, О. Лисенко, О. Мельник, Р. Пиріг, Ю. Шаповал, О. Ярещенко та ін. Інша проблема – «конфлікт інтерпретацій», і досі наявний у лавах голодоморознавців, що заважає автентичному розумінню та справедливому засудженню цього, без перебільшення, злочину світового масштабу. На нашу думку, лише наполеглива й кропітка робота у напрямку виявлення якомога більшої кількості матеріалів, особливо офіційних, партійних, що ними керувалися у своїх діях організатори й виконавці геноциду, дозволить ліквідувати дефіцит документальних відомостей та хибний вектор розуміння злочинної політики союзного та республіканського керівництва щодо України, в результаті якої, за останніми даними, загинуло більше 9 млн українців.

Мета статті – на базі архівних матеріалів проаналізувати партійну документацію як доказ організації злочину геноциду українців 1932–1933 рр.

22 серпня 1932 р. ЦК КП(б)У затвердив постанову Укрколгоспцентру, в якій зазначено, що, незважаючи на розпорядження ЦК, у багатьох районах продовжують видавати хліб при організованому громадському харчуванні. Поряд із натуральними авансами у розмірі 200–400 г на трудовдень, у рамках громадського харчування відпускають кіло й більше на день на людину, протягуючи у такий спосіб зрівнялівку найгіршого гатунку. Це призводить до «розбазарювання» фондів, ставлячи найкращий актив колгоспу «в явно невідгідне становище». У ній також вказано, що, перебуваючи під впливом колгоспників з малою кількістю трудовнів, правління колгоспів неохоче йде на скасування видачі хліба при громадському харчуванні. А тому зазначена постанова регламентує: по-перше, припинити видачу хліба при громадському харчуванні, за винятком трактористів; по-друге, забезпечити видачу натурального авансу відповідно до рішень ЦК й РНК СРСР винятково на трудовні; по-третє,

працюючі колгоспники повинні отримувати громадське харчування, приносячи власний хліб [18].

Зумисно й послідовно виголоджуючи українців-одноосібників, керівний апарат КП(б)У водночас піклувався про виконавців цього злочину на місцях, про що свідчить постанова політбюро від 1 листопада 1932 р. «Про покращення матеріально-побутових умов керівних районних працівників» [15].

У постанові Політбюро ЦК КП(б)У від 5 листопада 1932 р. йдеться про посилення участі органів юстиції у проведенні вилучень хліба: «1. Зобов'язати судові органи поза чергою розглянути справи по хлібозаготівлям... виїзними сесіями на місці із застосуванням суворих репресій, забезпечуючи при цьому диференційований підхід до окремих соціальних груп, застосовуючи особливо суворі міри до спекулянтів, перекупщиків хліба. 2. Організувати у кожній області не менше 5–10 додаткових виїзних судових сесій Нарсуду для роз'їздів районами. Судовий розгляд справ й застосування найсупорішших репресій повинні супроводжуватися широким розгортанням масової роботи та мобілізації громадськості навколо цих процесів на посилення боротьби за хліб» [16].

Директивним листом ПБ ЦК КП(б)У від 5 листопада 1932 р. наказувалося «зобов'язати судові органи поза чергою розглядати справи по хлібозаготівлям, як правило, виїзними сесіями на місці із застосуванням суворих репресій, забезпечуючи диференційований при цьому підхід до окремих соціальних груп, застосовуючи особливо суворі заходи щодо спекулянтів, перекупщиків хліба» [4]. Маючи на меті активізацію цих заходів, відповідною постановою в областях були створені комісії для покращення управління застосуванням судових репресій [14].

Чи не найпоказовішим доказом організації злочину геноциду українців є постанова ЦК КП(б)У «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель» від 18 листопада 1932 р., якою, по суті, запроваджено режим «чорних дошок» [21]. Антилюдську природу режиму в дії можна помітити на прикладі «Доповідної записки “Про колгосп с. Городище, занесений на чорну дошку”». У ній зазначено, що за 2 місяці перебування колгоспу на чорній дошці держава отримала 373 ц зерна (5,6% річного плану), у тому числі, стягненого з садиб і незаконно отриманого – 63 ц; закрито торгові мережі й встановлено закрити, за списком, видачу товарів у вугільному та радгоспному рабкомах; знято з постачання 1 020 членів родин колгоспників й одноосібників; вигнано з колгоспу групи у складі 58 людей за підтримки більшості; виселено 43 кулацькі родини з району; віддано під суд правління колгоспу; знято та здано у хлібозагівлю посівного фонду в розмірі 356 ц; накладено штрафів м'ясом у розмірі 15-місячної норми; відібрано у порядку репресії та передано для продовольчої бази вугільникам 1 300 га колгоспної землі; звільнено 150 осіб [5].

Підтвердження відверто злочинних дій комуністів заходимо у доповідній записці голови ДПУ УРСР від 22 листопада 1932 р., адресованій секре-

тарю ЦК КП(б)У С. Косіору, в якій заплановано «проведення масової операції з нанесення оперативного удару по класовому ворогу». Ця операція охопила 243 райони України. Було мобілізовано всі ресурси чекістського апарату, щоб виявити контрреволюційні центри організації саботажу та зриву хлібозаготівель, їхнє керівництво й «кулацько-петлюрівське повстанське підпілля». За результатами підготовчих заходів, в Україні потрібно було ліквідувати 436 групових агентурних розробок, до складу яких входило 2117 фігурантів, а також 1308 одинаків, тобто сумарно 3425 осіб [6].

Досить цікавою є постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР від 14 грудня 1932 р. Відповідно до неї, поряд із завершенням заготівлі зерна, соняшника та льону до січня–лютого 1933 р., потрібно було звернути особливу увагу на «контрреволюційні елементи» (кулаки, колишні офіцери, петлюрівці та ін.). Останні внаслідок слабкої роботи та відсутності революційної пильності низки місцевих парторганізацій України та Північного Кавказу зуміли проникнути у сільради, земоргани та кооперацію з метою організації контрреволюційного руху та саботажу хлібозаготівель, а тому потрібно було викоринити ці елементи шляхом арештів, ув'язнень у концтаборах і навіть перед застосування найвищої кари. Найсуворішого покарання заслуговували «саботажники хлібозаготівель з партквитком у кишені» – 5–10 років у концтаборах або розстріл [20].

До того ж цією постановою засуджено «неправильну» політику українізації, яка, на думку вищого партійного керівництва, проводилася «механічно» без урахування особливостей окремих районів, без ретельного підбору більшовицьких українських кадрів. Це, мовляв, відродженню «буржуазно-націоналістичних елементів», які почали створювати власні контрреволюційні організації. Тому цією постановою ЦК і РНК СРСР регламентують: по-перше, у стислі терміни висилити найбільших контрреволюціонерів і саботажників до північних областей СРСР, замінивши їх на «старанних колгоспників-червоноармійців», яким слід передати землі, інвентар й худобу; по-друге, арештованих зрадників засудити до 10–15 років концтаборів; по-третє, запропонувати ЦК КП(б)У та РНК України зосередитися на правильному проведенні українізації, здійснюючи системний партійний контроль за цим; по-четверте, звернути серйозну увагу на правильне проведення українізації, маючи на меті ретельний відбір і правильне виховання «українських більшовицьких кадрів» [20] шляхом їх русифікації.

29 грудня 1932 р. ПБ ЦК КП(б)У оприлюднило постанову про термінове вивезення всіх наявних фондів з районних колгоспів, особливо тих, що не виконали план хлібозаготівель, негайно мобілізуючи для цього перевізні засоби, живу тягову силу, автотранспорт й трактори. Будь-яку затримку з вивозом цих фондів ЦК розглядало як саботаж хлібозаготівель зі сторони районного керівництва [17]. Того ж дня на засіданні було прийнято наступні рішення: 1) про поширення на Дніпропетровську область заходів, вжитих стосовно Одеської області

(висилка 700 родин із 20–25 сіл відсталих районів, укладання списку до 50 осіб, виключених з партії, для негайної висилки у концтабори тощо); 2) про посилення репресій щодо злісних одноосібників-приховувачів хліба; 3) про звернення серйозної уваги по партійній лінії та лінії ГПУ на розкриття таємних складів й приховування розкраденого хліба крупними та дрібними містами, пристанційними пунктами та у деяких залізничних працівників, що є посібниками кулаків й саботажників [13].

1 січня 1933 р. до ЦК КП(б)У та особисто С. Косіору надійшла телеграма від Й. Сталіна, в якій він запропонував сповістити через сільради та колгоспи, що ті з колгоспників та одноосібників, які добровільно здадуть вкрадений і прихований хліб, не будуть репресовані. Ті, хто не дослухається до цієї вимоги, будуть покарані найсуворішим чином [29].

Згодом ЦК ВКП(б) і РНК СРСР оприлюднили Директиву від 23 січня 1933 р., в якій Уповнарком шляхові та ГПУ запропоновано «негайно дати вказівку усім залізничним станціям щодо припинення продажів квитків за межі України селянам, які не мають посвідчення міськвиконкомів про право виїзду або промислових та будівельних організацій, що не залучені на ті або інші роботи за межами України» [3].

Однією з істотних перепон під час вчинення Голодомору-геноциду було небажання багатьох партійних працівників на місцях втілювати злочинні задуми ЦК ВКП(б). Як наслідок, вище партійне керівництво намагалося всіляко протидіяти цьому, виявляючи та виключаючи з лав КП(б)У «зрадників партії», широко висвітлюючи у пресі їх ворожу антикомуністичну діяльність. Показовою є вказівка С. Косіора секретарям обкомів щодо створення комісії для застосування репресій відносно зрадників й куркульських елементів, які підлягають арешту та висилці [2].

У своєму листі усім членам і кандидатам ЦК ВКП(б), секретарям обкомів, крайкомів й райкомів від 7 грудня 1932 р. Й. Сталін закликав до найжорсткішого поводження зі зрадниками партії, які «майстерно підводять кулацьку політику під прапором своєї “згоди” з генеральною лінією партії» [10].

Серед партійних документів, які прямо доводять організацію Голодомору-геноциду як злочину проти українського народу, безумовно необхідно згадати постанову ЦВК та РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення громадської (соціалістичної) власності» від 7 серпня 1932 р., опубліковану в газеті «Комуніст» через два дні. Цей документ більш відомий як «закон про п'ять колосків». У ньому чорним по білому ухвалено наступні пункти: I. Прирівняти за своїм значенням вантажі на залізничному та водному транспорті до майна державного значення та посилити охорону цих вантажів. За розкрадання останніх – розстріл із конфіскацією всього майна або, при пом'якшувальних обставинах, 10 років позбавлення волі також з конфіскацією. II. Прирівняти за своїм значенням майно колгоспів і кооперативів (врожай на ланах,

громадські запаси, худоба, кооперативні склади, крамниці тощо) до майна державного та посилити його охорону від розкрадання. Аналогічне покарання за порушення, як і в попередньому пункті. III. Рішуча боротьба з «протигромадськими, куркульсько-капіталістичними елементами», що вдаються до насильства й погроз колгоспників, та можуть спричинити руйнування колгоспу як такого. Прирівнюючи цей злочин до державного, покарання – від 5 до 10 років ув'язнення в концтракційному таборі. Усіх пунктів стосується те, щоб не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у цих справах [19].

Окрему цінність для голодоморознавців становить інструкція про застосування вищезазначеної постанови [8], в якій детально зазначено злочини, що підпадають під дію закону від 7 серпня (1); категорії розкрадачів й міра соціального захисту, яку необхідно до них застосовувати (2); порядок спрямування справ по розкраданнях (3); спеціальне застосування декрету ЦВК і РНК від 7/VIII-32 р. (4); терміни ведення слідства у справах про розкрадання (5). По суті, це була інструкція покрокового вчинення геноциду, що може бути використана як сегмент доказової бази в рамках майбутніх судових справ.

Масштаби наслідків організованого злочину геноциду українців можна збагнути, взявши хоча б до уваги доповідні записки та інформаційні довідки по Харківській та Дніпропетровській областях, в яких розкрито напружене продовольче становище та смертність від голоду в окремих районах областей [7]. Схожа ситуація з різним ступенем складності спостерігалася майже у кожній області України. При цьому важливо наголосити, що рішення про виділення допомоги областям приймалися ЦК КП(б)У на базі ціннічних мотивів і вибірково щодо визначених цільових груп, адже потрібно було підтримувати трудові темпи виконання хлібозаготівель.

Про вагомість виконання хлібозаготівельного плану без сповільнення темпів стає зрозуміло з резолюції за доповіддю генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора «Про підсумки весняної засівної кампанії, про хлібозаготівню та збиральну кампанії і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів». Автор зазначає, що конференція приймає до безумовного виконання встановлений для України план хлібозаготівель у 356 млн пудів по селянському сектору. С. Косіор наголошує, що країна має усі шанси впоратися із хлібозаготівлею ми за наступних умов: якщо районні та сільські партійні організації будуть «нешадно викривати опортуністів, капітулянтів і скигліїв, що бачать причину труднощів і ускладнень цього року на Україні у великих темпах, у великих завданнях, які вони заздалегідь вважають зі шкідливі і нездійсненні» [26]; влада відмовиться від практики «стихийно-зрівнялівського» розподілу плану хлібозаготівель та буде застосовувати до кожного колгоспу окремий, індивідуальний підхід; одноосібні господарства, відповідно, здаватимуть не менше, ніж здають сусідні колгоспи, без нездійснених за-

вданий й перегинів; під час збирання врожаю головно увагу буде скеровано на боротьбу з втратами тощо.

Аналізуючи архівні матеріали, що стосуються тієї ж Харківщини, можна знайти чимало партійних документів, які підтверджують злочин геноциду українців:

- телеграма бюро Харківського обкому КП(б)У щодо організації у масовому порядку хлібних «червоних валок» на честь 15-ї річниці Жовтня, направлена секретарям райпарткомів та уповноваженим обкому, текст якої було узгоджено шляхом опиту і затверджено на засіданні бюро обкому 20 листопада 1932 р. [28];

- постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про активізацію органів юстиції та суду в справі боротьби за хліб», яка зобов'язувала судові органи розглядати справи стосовно хлібозаготівель поза чергою, як правило, виїзними сесіями на місці, застосовуючи суворі репресії (зазначено 10 районів, куди направлено виїзні судові сесії). Текст постанови ухвалено шляхом опитування членів бюро. 07.11.1932. Додаток до протоколу від 20 листопада 1932 р. [12];

- рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про п'ять голів сільрад і секретарів сільпартосередків Диканського району, що відмовились від виконання зниженого плану хлібозаготівель» із приписом обласній КК розглянути справи заявників негайно з виїздом на місце та притягненням їх до суворой відповідальності, а також попередженням секретарів міських та районних парткомітетів, що невжиття ними заходів щодо комуністів, які роблять усні чи письмові заяви про неможливість виконання плану або потребу його подальшого зниження, розглядатиметься обкомом як допомога куркулю і саботаж хлібозаготівель. З протоколу №12. 20.11.1932 [27];

- витяг з протоколу №12 засідання бюро Харківського обкому КП(б)У щодо заходів з виконання плану хлібозаготівель у Сахновщинському і Балаклійському районах, відрядження до районів комісій з повноваженнями віддавати під суд («цими сесіями розглянути усі справи про хлібозаготівлі і у п'ятиденний термін розглянути не менше ніж по 10 справ з опублікуванням вироків у пресі»). 07.11.1932 [1];

- протокол №27 засідання бюро Близнюківського райпарткому КП(б)У щодо невиконання до 20 грудня постанови обкому КП(б)У про завершення в районі хлібозаготівлі і оголошення з цією метою ударної декади із застосуванням до незадачів штрафів, вилучення присадибної землі, встановлення млинам твердих завдань по здачі мірчуку. 21.12.1932 [25];

- протокол №4 позачергового засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про завершення хлібозаготівлі в районі до 16 січня шляхом штурмових днів та збільшення тиску на одноосібний сектор. 13.01.1932 [23];

- постанова бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про заходи з безумовного виконання кінцевого плану хлібозаготівлі, зокрема застосування

репресій до одноосібників: вилучення хліба, штрафи в розмірі ринкової вартості незданого хліба, відмова продажу деяких товарів, судові репресії, що не повинно звільняти від здавання хліба, та ін. 03.11.1932 [14];

- протокол № 1 засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У щодо невиконання постанови Харківського обкому КП(б)У від 29 грудня 1932 р. про довизвезення 912 т хліба (район довизвів лише 334 т) з вимогою до 5 січня виконати план довизвозу збіжжя в повному обсязі, застосовуючи до незадачів, а також керівників сільрад, колгоспів та уповноважених по хлібозаготівлях широкі репресивні заходи. 02.01.1933 [22];

- протокол № 9 засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про обговорення телеграми П. Постишева від 5 березня 1933 р. щодо провалу засипки насіння з констатацією підпадання комуністів, уповноважених райпарткому та секретарів парторганізацій під вплив куркульських настроїв «голодовки» (Скрипай, Соколов, Генівка), та рішенням викрити носіїв настроїв «голодовки», «застосовуючи до них негайно самих суворих заходів і в першу чергу до керівної частини села», доручити райвідділу ГПУ виявити та вилучити всі куркульські й контрреволюційні елементи, агітаторів та організаторів саботажу, аби до 15 березня «за всяку ціну домоглись завершення засипки насіння». 06.03.1933 [24] та ін.

Отже, партійні документи є важливим доказом організації та вчинення Голодомору-геноциду українців 1932–1933 рр. Оприлюднення та аналіз архівних матеріалів, більшість із яких мають гриф «цілком таємно», дає підстави говорити про спланований владною верхівкою ВКП(б) та вчинений за допомогою апарату КП(б)У та інституту уповноважених й виконавців злочин проти українського народу. Практично усі свої злочинні наміри та дії більшовицька влада ретельно формалізувала, створюючи навколо «війни за хліб» й боротьби з буржуазно-націоналістичними та куркульськими елементами систему партійного документообігу, яку згодом намагалася приховати, а деякі її сегменти – взагалі знищити. Попри це, в українських архівах залишилося чимало партійних документів, вивчаючи які, вчені не лише накопичують джерельну базу сучасних українських голодоморознавчих студій, а й зміцнюють міжнародно-правову аргументацію у процесі доведення злочину геноциду, який задумала та вчинила «кримінальна вертикаль» ВКП(б) та КП(б)У стосовно українців. Наведені та розглянуті у статті партійні документи підкреслюють важливість цього джерела, а також відкривають перспективи для подальших досліджень у цьому напрямку, адже системна робота з виявлення, опису й комплектування архівних матеріалів, що підтверджують організацію та вчинення злочину геноциду українців, наразі триває.

Список використаних джерел

1. Витяг з протоколу №12 засідання бюро Харківського обкому КП(б)У щодо заходів з виконання плану хлібозаготівель у Сахновщинському і Балаклійському

районах, відрядження до районів комісій з повноваженнями віддавати під суд. 07.11.1932. ДАХО. Ф. П-2, оп. 3, спр. 1, арк. 131.

2. Вказівка Секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора секретарям обкомів щодо організації роботи комісій і трійок для застосування репресій під час партійних чисток. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 238, арк. 161–162.

3. Директива ЦК ВКП(б) і РНК СРСР у зв'язку з масовим виїздом селян за межі України. 23 січня 1933 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 16, спр. 9, арк. 114.

4. Директивний лист ПБ ЦК КП(б)У, яким для посилення репресій під час Голодомору зобов'язувалися суди розглядати першочергово у стислі строки справи по хлібозаготівлям. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 237, арк. 177.

5. Доповідна записка ворошиловського міському партії першому секретарю Донецького обкому КП(б)У Саркісу «Про колгосп в с. Городище, занесений на «чорну дошку». 4 січня 1933. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 6339, арк. 176–178.

6. Доповідна записка про заходи з проведення операції проти «куркульсько-петлюрівських та контрреволюційних елементів». 22 листопада 1932 р. ГДА СБУ. Ф. 16, оп. 1, спр. 4, арк. 72–100.

7. Доповідна записка Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про надзвичайно напружене продовольче становище в окремих районах області. Червень 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 5255, арк. 53–57.

8. Інструкція про застосування постанови ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення громадської (соціалістичної) власності». ГДА СБУ. Ф. 16, оп. 25, спр. 3, арк. 2–3.

9. Інформація Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан і смертність від голоду в області. 12 березня 1933р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 6277, арк. 193–196.

10. Лист Сталіна стосовно арештів комуністів, які саботують хлібозаготівлі, прикрившись політикою партії. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 5242, арк. 1.

11. Постанова бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про заходи з безумовного виконання кінцевого плану хлібозаготівлі. 03.11.1932. ДАХО. Ф. П-72, оп. 1, спр. 52, арк. 93–94.

12. Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У «Про активізацію органів юстиції та суду в справі боротьби за хліб». 07.11.1932. Додаток до протоколу від 20 листопада 1932 року. ДАХО. №12. Ф. П-2, оп. 1, спр. 11, арк. 76–77.

13. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У від 29 грудня 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 16, спр. 18, арк. 83–87.

14. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи з ліквідації саботажу хлібозаготівель» від 5.12.1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 238, арк. 93–94.

15. Постанова політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення матеріально-побутових умов керівних районних працівників». 1 листопада 1932. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 237, арк. 155–159.

16. Постанова політбюро ЦК КП(б)У про посилення участі органів юстиції в проведенні вилучень хліба. 5 листопада 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 237, арк. 177.

17. Постанова політбюро ЦК КП(б)У про термінове вивезення всіх наявних фондів з колгоспів. 29 грудня 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 238, арк. 182.

18. Постанова Укрколгоспцентру про заборону видавати хліб у громадському харчуванні. 22 серпня 1932. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 5488, арк. 13.

19. Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності». 7 серпня 1932 року. *Комуніст*. 1932. 9 серпня.

20. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про ліквідацію політики «українізації» та проведення русифікації в Україні і на Північному Кавказі. 14 грудня 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 5243, арк. 44.

21. Постанова ЦК КП(б)У «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель». 18 листопада 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 6, спр. 237, арк. 207–216.

22. Протокол №1 засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У щодо невиконання постанови Харківського обкому КП(б)У від 29 грудня 1932 року. 02.01.1933. ДАХО. Ф. П-72, оп. 1, спр. 55, арк. 6–7.

23. Протокол №4 позачергового засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про завершення хлібозаготівлі в районі до 16 січня. 13.01.1932. ДАХО. Ф. П-72, оп. 1, спр. 51, арк. 3–4.

24. Протокол №9 засідання бюро Зміївського райпарткому КП(б)У про обговорення телеграми П. Поштишева від 5 березня 1933 року щодо провалу засипки насіння. 06.03.1933. ДАХО. Ф. П-72, оп. 1, спр. 55, арк. 29–30; спр. 56, арк. 26–27.

25. Протокол №27 засідання бюро Близнюківського райпарткому КП(б)У щодо невиконання до 20 грудня постанови обкому КП(б)У про завершення в районі хлібозаготівлі. 21.12.1932. ДАХО. Ф. П-32, оп. 1, спр. 18, арк. 259–262.

26. Резолюція III всеукраїнської партійної конференції за доповіддю генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора «Про підсумки весняної засівної кампанії, про хлібозаготівню та збиральну кампанії і завдання організаціїно-господарського зміцнення колгоспів». 9 липня 1932 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 1, спр. 383, арк. 10.

27. Рішення бюро Харківського обкому КП(б)У «Про п'ять голів сільрад і секретарів сільпартосередків Диканського району, що відмовились від виконання зниженого плану хлібозаготівель». 3 протоколу №12. 20.11.1932. ДАХО. Ф. П-2, оп. 1, спр. 11, арк. 26.

28. Телеграма бюро Харківського обкому КП(б)У щодо організації у масовому порядку хлібних «червоних валок» на честь 15-ї річниці Жовтня. 20 листопада 1932 року. 04.11.1932. 3 протоколу №12. ДАХО. Ф. П-2, оп. 1, спр. 11, арк. 33.

29. Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У з оголошенням постанови ЦК ВКП(б) про добровільне здавання державі колгоспами, колгоспниками та одноосібниками раніше прихованого хліба. 1 січня 1933 р. ЦДАГО. Ф. 1, оп. 20, спр. 6339, арк. 25.

References

1. Vytiah z protokolu №12 zasidannia biuro Kharkivskoho obkomu KP(b)U shchodo zakhodiv z vykonannia planu khlibozahotivel u Sakhnovshchynskomu i Balakliiskomu raionakh, vidriadzhennia do raioniv komisii z povnovazhenniamy viddavaty pid sud (Excerpt from the protocol №12 of the meeting of the bureau of the Kharkiv Regional Committee of the CP(b)U on measures to implement the plan of grain procurement in Sakhnovshchyna and Balakliia districts, business trips to the districts of commissions with the authority to sue). 07.11.1932. State Archives of Kharkiv Region, fund П-2, inventory 3, file 1, sheet 131.

2. Vkazivka Sekretaria TsK KP(b)U S. Kosiora sekretariam obkomiv shchodo orhanizatsii roboty komisii i triiok dlia zastosuvannia represii pid chas partiinykh chystok. povnovazhenniamy viddavaty pid sud (Instruction of the Secretary of the Central Committee of the CP(b)U S. Kosior to the secretaries of regional committees on the organization of the work of commissions and triokas for the application of repressions during party purges). Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 238, sheets 161–162.

3. Dyrektyva TsK VKP(b) i RNK SRSR u zv'iazku z masovym vyizdom selian za mezhi Ukrainy (Directive of the Central Committee of the CPSU(b) and the SNC of the USSR in connection with the mass exodus of farmers abroad). 23 January 1933. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 16, file 9, sheet 114.

4. Dyrektyvnyi lyst PB TsK KP(b)U, yakym dlia posylennia represii pid chas Holodomoru zobov'iazuvalsia sudy rozghliadaty pershocherhovo u stysli stroky spravy po

khlibozahotivliam. (Directive letter of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U, according to which, in order to intensify the repressions during the Holodomor, the courts were obliged to consider the cases on grain procurement first of all in a short time). Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 237, sheet 177.

5. Dopovidna zapyska voroshylovskoho miskkomu partii pershomu sekretariu Donetskoho obkomu KP(b)U Sarkisu «Pro kolhosp v s. Horodyshe, zaneseny na «chornu doshku». (Report of the Voroshilov City Committee to the first secretary of the Donetsk regional committee of CP(b)U Sarkis «On the blacklisted collective farm in the village of Horodyshe»). 4 January 1933. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 6339, sheets 176–178.

6. Dopovidna zapyska pro zakhody z provedennia operatsii proty «kurkulsko-petliurivskykh ta kontrrevoliutsiinykh elementiv» (Report on measures to conduct an operation against «kulak-Petliurist and counter-revolutionary elements»). 2 November 1932. Central State Archives of Security Service of Ukraine, fund 16, inventory 1, file 4, sheets 72–100.

7. Dopovidna zapyska Kharkivskoho obkomu partii TsK KP(b)U pro nadzvychaino napruzhenne prodovolche stanovyshche v okremykh raionakh oblasti (Report of the Kharkiv Regional Committee of the party to the Central Committee of the CP(b)U on the extremely difficult food situation in some districts of the region). June 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 5255, sheets 53–157.

8. Instruktisia pro zastosuvannia postanovy TsVK ta RNK SRSR vid 7 serpnia 1932 r. «Pro okhoronu maina derzhavnykh pidpriemstv, kolhospiv ta kooperatsii i zmitsnennia hromadskoi (sotsialistychnoi) vlasnosti» (Instruction on the implementation of the resolution of the CEC and SNC of the USSR of August 7, 1932, «On safekeeping the property of state enterprises, collective farms and cooperatives and the strengthening of public (socialist) property»). Central State Archives of Security Service of Ukraine, fund 16, inventory 25, file 3, sheets 2–3.

9. Informatsiia Dnipropetrovskoho obkomu partii TsK KP(b)U pro vazhkyi prodovolchyi stan i smertnist vid holodu v oblasti (Information of the Dnipropetrovsk regional committee of party to the Central Committee of CP(b)U about a difficult food condition and mortality from hunger in the region). 12 March 1933. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 6277, sheets 193–196.

10. Lyst Stalina stosovno arestiv komunistiv, yaki sabotuiut khlibozahotivli, prykrivshys politykoiu partii (Stalin's letter regarding the arrests of communists who sabotage grain procurements under the guise of party policy). Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 5242, sheet 1.

11. Postanova biuro Zmiivskoho raipartkomu KP(b)U pro zakhody z bezumovnoho vykonannia kintsevoho planu khlibozahotivli (Resolution of the bureau of the Zmiiv district party committee of the CP(b)U on measures to implement by any means the final grain procurement plan). 3 December 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-72, inventory 1, file 52, sheets 93–94.

12. Postanova biuro Kharkivskoho obkomu KP(b)U «Pro aktyvizatsiiu orhaniv yustytisii ta sudu v spravi borotby za khlib» (Resolution of the Bureau of the Kharkiv Regional Committee of the CP(b)U «On Activation of the Bodies of Justice and the Court in the Fight for Bread»). 07 November 1932. Appendix to the protocol of 20 November 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-2, inventory 1, file 11, sheet 76–77.

13. Postanova Politbiuro TsK KP(b)U vid 29 hrudnia 1932 r. (Resolution of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U of December 29, 1932). Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 16, file 18, sheets 83–87.

14. Postanova Politbiuro TsK KP(b)U «Pro zakhody z likvidatsii sabotazhu khlibozahotivel» vid 5.12.1932 r. (Resolution of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U «On measures to eliminate sabotage of grain procurements» from 5 December 1932). Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 238, sheets 93–94.

15. Postanova politbiuro TsK KP(b)U «Pro polipshennia materialno-pobutovykh umov kerivnykh raionnykh pratsivnykh» (Resolution of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U «On improving the living conditions of leading district employees»). 1 November 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 237, sheets 155–159.

16. Postanova politbiuro TsK KP(b)U pro posylennia uchasti orhaniv yustytisii v provedenni vyluchen khliba (Resolution of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U on strengthening the participation of the judiciary in the bread confiscations). 5 November 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 237, sheet 177.

17. Postanova politbiuro TsK KP(b)U pro terminove vyvezennia vsikh naiavnykh fondiv z kolhospiv (Resolution of the Politburo of the Central Committee of the CP(b)U on the urgent removal of all available funds from collective farms). 29 December 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 238, sheet 182.

18. Postanova Ukrkolhospsentru pro zaboronu vydavaty khlib u hromadskomu kharchuvanni (Resolution of the Ukrainian Kolkhoz Center on the ban on giving bread while public catering was organized). 22 August 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 5488, sheet 13.

19. Postanova TsVK i RNK SRSR «Pro okhoronu maina derzhavnykh pidpriemstv, kolhospiv ta kooperatsii i zmitsnennia suspilnoi (sotsialistychnoi) vlasnosti» (Resolution of the CEC and SNC of the USSR of August 7, 1932, «On safekeeping the property of state enterprises, collective farms and cooperatives and the strengthening of public (socialist) property»). 7 August 1932. *Komunist*. 1932. August 9.

20. Postanova TsK VKP(b) ta RNK SRSR pro likvidatsiiu polityky «ukrainizatsii» ta provedennia rusyfikatsii v Ukraini i na Pivnichnomu Kavkazi (Resolution of the Central Committee of the CPSU(b) and the SNC of the USSR on the elimination of the policy of «Ukrainization» and Russification in Ukraine and the North Caucasus). 14 December 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 5243, sheet 44.

21. Postanova TsK KP(b)U «Pro zakhody shchodo posylennia khlibozahotivel» (Resolution of the Central Committee of the CP(b)U «On measures to strengthen grain procurement»). 18 November 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 6, file 237, sheets 207–216.

22. Protokol №1 zasidannia biuro Zmiivskoho raipartkomu KP(b)U shchodo nevykonannia postanovy Kharkivskoho obkomu KP(b)U vid 29 hrudnia 1932 roku (Protocol №1 of the meeting of the bureau of the Zmiiv District Party Committee of the CP(b)U regarding failure to perform the resolution of the Kharkiv Regional Committee of the CP(b)U of December 29, 1932). 2 January 1933. State Archives of Kharkiv Region, fund II-72, inventory 3, file 55, sheets 6–7.

23. Protokol №4 pozacherhovoho zasidannia biuro Zmiivskoho raipartkomu KP(b)U pro zavershennia khlibozahotivli v raioni do 16 sichnia (Protocol №4 of the extraordinary meeting of the bureau of the Zmiiv District Party Committee of the CP(b)U on the completion of grain procurement in the district by January 16). 13 January 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-72, inventory 1, file 51, sheets 3–4.

24. Protokol №9 zasidannia biuro Zmiivskoho raipartkomu KP(b)U pro obhovorennia telehramy P.

Postysheva vid 5 bereznia 1933 roku shchodo provalu zasyvky nasinnia (Protocol №9 of the meeting of the bureau of the Zmiiv District Party committee of the CP(B)U on the discussion of P. Postyshev's telegram of March 5, 1933 concerning the failure of seed collection) 6 March 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-72, inventory 1, file 55, sheets 29–30; file 56, sheets 26–27.

25. Protokol №27 zasidannia biuro Blyzniukivskoho raipartkomu KP(b)U shchodo nevykonannia do 20 hrudnia postanovy obkomu KP(b)U pro zavershennia v raioni khlibozahotivli (Protocol №27 of the meeting of the bureau of the Blyzniuky District Party Committee of the CP(b)U regarding non-following to the resolution of the Regional Committee of the CP(b)U on finishing the grain procurement in the area by December 20). 21 December 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-32, inventory 1, file 18, sheets 259–262.

26. Rezoliutsiia III vseukrainskoi partiinoi konferentsii za dopoviddu heneralnoho sekretaria TsK KP(b)U S. Kosiora “Pro pidsumky vesnianoi zasivnoi kampanii, pro khlibozahotivnu ta zbyralnu kampanii i zavdannia orhanizatsiino-hospodarskoho zmitsnennia kolhospiv”. (Resolution of the III All-Ukrainian Party Conference on the report of the General Secretary of the Central Committee of the CP(b)U S. Kosior “On the results of the spring sowing campaign, on the grain procurement and harvesting campaign and the task of organizational and economic strengthening of collective farms”). 9 July 1932. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 1, file 383, sheet 10.

27. Rishennia biuro Kharkivskoho obkomu KP(b)U “Pro p’iat holiv silrad i sekretariv silpartoseredkiv Dykansko ho raionu, shcho vidmovylys vid vykonannia znyzhenoho planu khlibozahotivel”. Z protokolu №12. (Decision of the Bureau of the Kharkiv Regional Committee of the CP(b)U “On five heads of village councils and secretaries of village party centers of the Dykan district who refused to implement the reduced grain procurement plan”. From the protocol №12.). 20 November 1932. State Archives of Kharkiv Region, fund II-2, inventory 1, file 11, sheet 26.

28. Telehrama biuro Kharkivskoho obkomu KP(b)U shchodo orhanizatsii u masovomu poriadku khlibnykh «chervonykh valok» na chest 15-i richnytsi Zhovtnia (Telegram from the bureau of the Kharkiv Regional Committee of the CP(b)U concerning the organization of mass “red trains” in honor of the 15th anniversary of October.). 4 November 1932. 3 протоколы №12. State Archives of Kharkiv Region, fund II-2, inventory 1, file 11, sheet 33.

29. Telehrama TsK VKP(b) do TsK KP(b)U z oholoshenniam postanovy TsK VKP(b) pro dobrovilne zdavannia derzhavi kolhospamy, kolhospnykamy ta odnoosibnykamy ranishe prykhovanoho khliba (Telegram of the Central Committee of the CPSU(b) to the Central Committee of the CP(b)U announcing the resolution of the Central Committee of the CPSU(b) on the voluntary giving previously hidden bread to the state by collective farms, collective farmers and individual farmers). 1 January 1933. Central State Archives of Public Organizations of Ukraine, fund 1, inventory 20, file 6339, sheet 25.